

ISSN: 1991-3494 (Print)
ISSN: 2518-1467 (Online)

**SCIENTIFIC JOURNAL OF
PEDAGOGY AND ECONOMICS**

**№5
2025**

ISSN 2518-1467 (Online),
ISSN 1991-3494 (Print)

SCIENTIFIC JOURNAL OF PEDAGOGY AND ECONOMICS

PUBLISHED SINCE 1944

5 (417)

September – October 2025

ALMATY, 2025

EDITOR-IN-CHIEF:

ABYLKASSIMOVA Alma Yesimbekovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of NAS RK, Director of the Center for the Development of Pedagogical Education, Head of the Department of Methods of Teaching Mathematics, Physics and Computer Science at Abai KazNPU (Almaty, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

SEMBIEVA Lyazzat Myktybekovna, Doctor of Economics, Professor of the Eurasian National University (Astana, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

EDITORIAL BOARD:

RICHELLE Marynowski, PhD in Education, Professor, Faculty of Education, University of Lethbridge, (Alberta, Canada), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

SHISHOV Sergey Evgenievich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy and Psychology of Professional Education, Moscow State University of Technology and Management named after K. Razumovsky (Moscow, Russia), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

ABILDINA Saltanat Kuatovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy, Karaganda University named after E.A. Buketov (Karaganda, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

RYZHAKOV Mikhail Viktorovich, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Academician of the Russian Academy of Education, Editor-in-Chief of the journal “Standards and Monitoring in Education” (Moscow, Russia), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

BULATBAEVA Kulzhanat Nurymzhanovna, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Chief Researcher of the National Academy of Education named after Y. Altynsarin (Astana, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

PETR Hájek, PhD, Unicorn University, Associate Professor, Department of Finance, (Czech Republic), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

JUMAN Jappar, Doctor of Economics, Professor, Honorary Academician of NAS RK, Honored Worker of Kazakhstan, Director of the Center for International Applied Research Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan) <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

LUKYANENKO Irina Grigorievna, Doctor of Economics, Professor, Head of Department of the National University of Kyiv-Mohyla Academy (Kyiv, Ukraine), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

YESIMZHANOVA Saira Rafihevna, Doctor of Economics, Professor of the University of International Business (Almaty, Kazakhstan), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

Scientific Journal of Pedagogy and Economics

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Owner: «Central Asian Academic Research Center» LLP (Almaty).

The certificate of registration of a periodical printed publication in the Committee of information of the Ministry of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan **No. 3620-Ж**, issued on 05.06.2025

Thematic focus: *«publication of the results of new achievements in the field of fundamental sciences»*

Periodicity: 6 times a year.

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© «Central Asian Academic Research Center» LLP, 2025

БАС РЕДАКТОР:

ӘБІЛҚАСЫМОВА Алма Есімбекқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Педагогикалық білім беруді дамыту орталығының директоры, Абай атындағы ҚазҰПУ математика, физика және информатиканы оқыту әдістемесі кафедрасының меңгерушісі (Алматы, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

БАС РЕДАКТОРДЫҢ ОРЫНБАСАРЫ:

СЕМБИЕВА Ләззат Мықтыбекқызы, экономика ғылымдарының докторы, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры (Астана, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ:

РИШЕЛЬ Мариновски, білім беру саласындағы PhD, Летбридж университеті педагогика факультетінің профессоры, (Альберта, Канада), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, К.Разумовский атындағы Мәскеу мемлекеттік технологиялар және басқару университетінің кәсіби білім беру педагогикасы және психологиясы кафедрасының меңгерушісі (Мәскеу, Ресей), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

ӘБІЛДИНА Салтанат Қуатқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды университетінің педагогика кафедрасының меңгерушісі (Қарағанды, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ресей білім академиясының академигі, «Білім берудегі стандарттар мен мониторинг» журналының бас редакторы (Мәскеу, Ресей), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

БОЛАТБАЕВА Күлжанат Нұрымжанқызы, педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының бас ғылыми қызметкері (Астана, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

ПЕТР Хайек, PhD, Юникорн университеті, Қаржы департаментінің қауымдастырылған профессоры (Чех Республикасы), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

ЖҰМАН Жаппар, экономика ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстанның Еңбек сіңірген қайраткері, ҚР ҰҒА құрметті академигі, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Халықаралық қолданбалы зерттеулер орталығының директоры (Алматы, Қазақстан). <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

ЛУКЪЯНЕНКО Ирина Григорьевна, экономика ғылымдарының докторы, профессор, «Киево-Могилянская академия» ұлттық университеті кафедрасының меңгерушісі (Киев, Украина), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

ЕСІМЖАНОВА Сайра Рафихқызы, экономика ғылымдарының докторы, Халықаралық бизнес университетінің профессоры (Алматы, Қазақстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

Scientific Journal of Pedagogy and Economics

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Меншіктенуші: «Орталық Азия академиялық ғылыми орталығы» ЖШС (Алматы қ.).

Қазақстан Республикасының Ақпарат және коммуникациялар министрлігінің Ақпарат комитетінде 05.06.2025 ж. берілген № 3620-Ж мерзімдік басылым тіркеуіне қойылу туралы куәлік.

Такырыптық бағыты: *«іргелі ғылым салалары бойынша жаңа жетістіктердің нәтижелерін жариялау»*

Мерзімділігі: жылына 6 рет.

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© «Орталық Азия академиялық ғылыми орталығы» ЖШС, 2025

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:

АБЫЛКАСЫМОВА Алма Есимбековна, доктор педагогических наук, профессор, академик НАН РК, директор Центра развития педагогического образования, заведующая кафедрой методики преподавания математики, физики и информатики КазНПУ им. Абая (Алматы, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191275199>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2076124>.

ЗАМЕСТИТЕЛЬ ГЛАВНОГО РЕДАКТОРА:

СЕМБИЕВА Ляззат Мыктыбековна, доктор экономических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева (Астана, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57194226348>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/38875302>.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

РИШЕЛЬ Мариновски, PhD в области образования, профессор факультета педагогики Летбриджского университета, (Альберта, Канада), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57070452800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/16130920>.

ШИШОВ Сергей Евгеньевич, доктор педагогических наук, профессор, заведующий кафедрой педагогики и психологии профессионального образования Московского государственного университета технологий и управления имени К. Разумовского (Москва, Россия), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57191518233>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/2443966>.

АБИЛЬДИНА Салтанат Куатовна, доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Карагандинского университета имени Е.А. Букетова (Караганда, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56128026400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/4131549>.

РЫЖАКОВ Михаил Викторович, доктор педагогических наук, профессор, академик Российской академии образования, главный редактор журнала «Стандарты и мониторинг в образовании» (Москва, Россия), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=6602245542>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/13675462>.

БУЛАТБАЕВА Кулжанат Нурымжановна, доктор педагогических наук, профессор, главный научный сотрудник Национальной академии образования имени Ы. Алтынсарина (Астана, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57202195074>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/40173122>.

ПЕТР Хайек, PhD, университет Юникорн, ассоциированный профессор Департамента финансов, (Чешская Республика), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=35726855800>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/672404>.

ЖУМАН Жаппар, доктор экономических наук, профессор, заслуженный деятель Казахстана, почетный академик НАН РК, директор Центра Международных прикладных исследований Казахского национального университета им. аль-Фараби (Алматы, Казахстан) <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59238481900>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56658765400>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/60977874>.

ЛУКЬЯНЕНКО Ирина Григорьевна, доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой Национального университета «Киево-Могилянская академия» (Киев, Украина), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57189348551>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/939510>.

ЕСИМЖАНОВА Сайра Рафихевна, доктор экономических наук, профессор Университета международного бизнеса (Алматы, Казахстан), <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=56499485500>, <https://www.webofscience.com/wos/author/record/45951098>.

Scientific Journal of Pedagogy and Economics

ISSN 2518-1467 (Online),

ISSN 1991-3494 (Print).

Собственник: ТОО «Центрально-азиатский академический научный центр» (г. Алматы).

Свидетельство о постановке на учет периодического печатного издания в Комитете информации Министерства информации и коммуникаций и Республики Казахстан № 3620-Ж, выданное 05.06.2025 г.

Тематическая направленность: «публикация результатов новых достижений в области фундаментальных наук».

Периодичность: 6 раз в год.

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en/>

© ТОО «Центрально-азиатский академический научный центр», 2025

CONTENTS

PEDAGOGY

U.A. Abitayeva, A.Kh. Sarybayeva

Determining the level of knowledge of future physics teachers in quantum optics.....15

B.K. Assylbekova, G.S. Zhaksybayeva, G.H. Kereybayeva

Preparedness of future biology teachers to develop environmental competence in students.....29

A. Bizhkenova, A. Bekbayeva

Historical foundations and stages of formation of foreign language education in Kazakhstan.....45

T. Igenbay, G. Baltabaeva, A. Shormakova

Development of students' analytical skills through linguistic analysis of literary prose texts.....59

R.K. Izmagambetova, M.N. Ospanbekova, N.S. Kozhamkulova

Formation of financial literacy of primary school students based on artificial intelligence.....75

M.S. Issayev, T.A. Apendiyev, L.S. Dinashева

Effectiveness of using digital and interactive maps in teaching history.....89

Zh. Isabekova, E. Seysenbieva, Y. Abdimomynov

Innovative approaches to teaching narrative techniques in literature classes: enhancing literary competence through active learning.....104

O. Kisseleva, Y. Savelyeva, I. Dadaeva

Analysis of the impact of artificial intelligence and game methods on the effectiveness of the educational process in higher education.....119

A. Kopbossyn, A. Orynbekeva, N. Serikbayeva

STEM technology in interdisciplinary natural science teaching.....133

G. Koshanova, Zh. Aimeshov

Methods of using virtual laboratories in robotics training.....146

M.M. Mataev, B.T. Mukatay, M.R. Abdraimova

Training of chemistry teachers: evaluation of the curricula of Kazakhstan and Turkey.....164

R. Myrzayev, A. Seitmuratov, A. Abuova

Mathematical training of IT bachelors in the Lupic project.....183

N.K. Mukazhanov, S.N. Zhiyenbayeva, B.A. Akzhigitov

Pedagogical technology for organizing adaptation of physical education students to educational activities.....198

Z. Mukhambetaliyeva, A. Uzakova, H. Fujii

Improving professional competencies in chemistry teaching.....209

N.B. Nabi, R.S. Rakhmetova

Pedagogical aspects of organizing the speaking process based on the 4c model: a comparative study among 10th–11th grade students.....226

G.A. Nazarova, A.Zh. Sharipova

Using case technologies and project-based learning in teaching sustainable development.....242

R. Orazalieva

The essence of the development of the ethno-artistic potential of students of creative specialties of the university.....260

M. Ryskulov, Zh. Dauletbekova, G. Klychniyazova

Developing students' oratorical speech through phraseological units.....273

Y. Tuyakov, A. Duisebayeva, Z. Razak

Training of future mathematics teachers in the digital educational environment...291

N.Kh. Shadiyeva

The impact of artificial intelligence on language learning.....307

ECONOMICS

N. Abdildinova, P. Beisekova, M. Sauranova

Infoanalytics in food security of Kazakhstan.....324

G.E. Amalbekova, A.N. Narenova, A.R. Tanatova

Agritourism - a factor of economic diversification and sustainable rural development in Kazakhstan.....339

G. Balgimbekova, M.E. Abdrakhim, A. Lambekova

AI applications in public administration for elderly participation monitoring.....355

A.B. Bekmukhametova, J. Juman*, A.M. Myrzakhmetova Formation and impact of credit derivatives on the stability of financial markets...	369
A. Zhumabekov, Zh. Osmanov, A. Zubecs State programs for lending and subsidizing entrepreneurship (based on the example of the “damu” fund).....	355
G. Issayeva, E. Zhussipova, G. Pazilov Mechanisms of environmental taxation for sustainable development in Kazakhstan.....	406
A. Koppayeva, M.R. Sikhimbayev, D.R. Sikhimbayeva Sources and features of investment risks in subsoil use.....	420
A.T. Kokenova, E.T. Askarova, G.K. Nietalina Integration of ESG principles into the tax system of Kazakhstan: from declarations to instruments.....	433
R.N. Kuatbekova, A.B. Mukhamedkhanova, A.A. Alzhanova Scenario modeling of the sustainability of meat processing enterprises in the context of global logistical and commodity crises.....	450
M.Zh. Makhambetov, A. Mambetova, A.A. Mussayeva Foresight forecasting of the agricultural industry in the Kostanay region of Kazakhstan.....	479
Zh. Nurlybek, A. Tynyshbaeva Political corruption as a channel of external influence: risks to sovereignty.....	479
L. Popp, A. Saulembekova, T. Kudaibergenov Financial management and risk management strategies in the fuel and energy complex under innovative development.....	513
S.B. Spatayeva, A.B. Alibekova, A.O. Zhupysheva Foreign experience in organizing an audit of the effectiveness of the use of budget funds aimed at the development of agriculture.....	531
A.O. Syzdykova, R.M. Tazhibayeva, A.T. Abubakirova Regulatory and taxation issues for non-fungible tokens.....	549
E. Temirbekova, A. Abdimomynova, M. Kushenova Demographic changes: international experience and impact on public services.....	564

МАЗМҰНЫ

ПЕДАГОГИКА

Ұ.Ә. Әбітаева, Ә.Х. Сарыбаева

Болашақ физика мұғалімдерінің кванттық оптика бойынша білім деңгейін анықтау.....15

Б.Қ. Асылбекова, Г.С. Жақсыбаева, Г.Х. Керейбаева

Болашақ биология мұғалімдерінің оқушылардың экологиялық құзыреттілігін дамытуға дайындығы.....29

А. Бижкенова, А. Бекбаева

Қазақстандағы шетел тілдерін оқытудың тарихи алғышарттары мен қалыптасу кезеңдері.....45

Т. Игенбай, Г. Балтабаева, А. Шормақова

Студенттердің аналитикалық дағдыларын көркем проза мәтінін лингвистикалық талдау арқылы дамыту.....59

Р.К. Измагамбетова, М.Н. Оспанбекова, Н.С. Кожамкулова

Бастауыш сынып оқушыларының қаржылық сауаттылығын жасанды интеллект негізінде қалыптастыру.....75

М.С. Исаев, Т.А. Апендиев, Л.С. Динашева

Тарихты оқытуда цифрлық және интерактивті карталарды пайдаланудың тиімділігін талдау.....89

Ж. Исабекова, Е. Сейсенбиева, Е. Абдимомынов

Әдебиет сабақтарында баяндау тәсілдерін оқытудың инновациялық әдістері: белсенді оқыту арқылы әдеби құзыреттілікті арттыру.....104

О. Киселева, Е. Савельева, И. Дадаева

Жасанды интеллект пен ойын әдістерінің жоғары білім берудегі оқу процесінің тиімділігіне әсерін талдау.....119

А. Копбосын, А. Орынбекова, Н. Серикбаева

STEM технологиясын жаратылыстану пәндерін пәнаралық оқытуда қолдану.....133

Г. Кошанова, Ж. Аймешов

Робототехниканы оқытуда виртуалды зертханаларды қолдану әдістері.....146

М.М. Матаев, Б.Т. Мұқатай, М.Р. Абдраймова

Химия мұғалімдерін даярлау: Қазақстан мен Түркияның оқу жоспарларын бағалау.....164

Р. Мырзаев, А. Сейтмуратов, А. Абуова

Лүріс жобасында It бағыттағы бакалаврларды математикалық даярлау.....183

Н.К. Мукажанов, С.Н. Жиенбаева, Б.А. Акжигитов

Дене шынықтыру факультеті студенттерінің білім беру қызметіне бейімделуін ұйымдастырудың педагогикалық технологиясы.....198

З. Мұхамбетәлиева, А. Узакова, Х. Фуджи

Химия білімінде тұрақты дамуға бағытталған кәсіби құзыреттілікті дамыту.....209

Н.Б. Нәби, Р.С. Рахметова

4К моделінің негізінде айтылым үдерісін ұйымдастырудың педагогикалық аспектілері: 10–11 сыныптар арасындағы салыстырмалы зерттеу.....226

Г.А. Назарова, А.Ж. Шарипова

Тұрақты дамуды оқытуда кейс-технологиялар мен жобалық - бағдарланған оқытуды қолдану.....242

Р. Оразалиева

ЖОО шығармашылық мамандықтары студенттерінің этнокөркемдік әлеуетін дамытудың мәні.....260

М. Рыскулов, Ж. Даулетбекова, Г. Клычниязова

Фразеологизмдер арқылы оқушылардың шешендік сөйлеуін дамыту.....273

Е.А. Тұяқов, А.Б. Дүйсебаева, Ж.Н. Разак

Цифрлық білім беру ортасында болашақ математика мұғалімдерін даярлау.....291

Н.Х. Шадиева

Жасанды интеллекттің тілді оқытуға әсері.....307

ЭКОНОМИКА

Н. Абдильдинова, П. Бейсекова, М. Сауранова

Қазақстанның азық-түлік қауіпсіздігіндегі инфоаналитика.....324

Г.Е. Амалбекова, А.Н. Наренова, А.Р. Танатова

Агротуризм - Қазақстандағы ауылдық аумақтарды тұрақты дамыту мен экономиканы әртараптандырудың факторы ретінде.....339

Г. Балгимбекова, М. Абдрахим, А. Ламбекова

Егде жастағы адамдардың қатысуын бақылау үшін мемлекеттік басқаруда жасанды интеллектті қолдану.....355

А.Б. Бекмұхаметова, Ж. Жұман, А.М. Мырзахметова Қаржы нарықтарының тұрақтылығына несиелік туынды құралдардың қалыптасуы мен әсері.....	369
А. Жұмабеков, Ж. Османов, А. Зубец Кәсіпкерлікті несиелеу және субсидиялау бойынша мемлекеттік бағдарламалар («даму» қорының мысалында).....	389
Г.К. Исаева, Э.Е. Жусипова, Г.А. Пазиров Қазақстанның орнықты дамуы үшін экологиялық салық салу тетіктері.....	406
А.Ш. Коппаева, М.Р. Сихимбаев, Д.Р. Сихимбаева Жер қойнауын пайдаланудағы инвестициялық тәуекелдердің көздері мен ерекшеліктері.....	420
А.Т. Көкенова, Э.Т. Аскарова, Г.К. Ниеталина Қазақстанның салық жүйесіне ESG принциптерін интеграциялау: декларациядан құралдарға дейін.....	433
Р.Н. Қуатбекова, А.Б. Мухамедханова, А.А. Альжанова Жаһандық логистикалық және шикізаттық дағдарыстар жағдайында ет өңдеу кәсіпорындарының тұрақтылығын сценарийлік модельдеу.....	450
М.Ж. Махамбетов, А. Мамбетова, А.А. Мусаева Қазақстанның Қостанай облысындағы ауыл шаруашылығы саласын форсайт болжау.....	479
Ж. Нурлыбек, А. Тынышбаева Саяси сыбайлас жемқорлық сыртқы ықпал ету арнасы ретінде: егемендікке төндіретін қаупі.....	512
Л. Попп, А. Саулембекова, Т. Құдайбергенов Инновациялық даму жағдайында отын-энергетикалық кешендегі қаржылық басқару және тәуекелдерді басқару стратегиялары.....	513
С.Б. Спатаева, А.Б. Алибекова, А.О. Жұпышева Ауыл шаруашылығын дамытуға бағытталған бюджет қаражатын пайдалану тиімділігінің аудитін ұйымдастыру: шетел тәжірибесі.....	531
А.О. Сыздықова, Р.М. Тажибаева, А.Т. Абубакирова Алмастырылмайтын токендар үшін құқықтық реттеу және салық салу мәселелері.....	549
Э.Т. Темирбекова, А.Ш. Абдимомынова, М.Ш. Кушенова Демографиялық өзгерістер: халықаралық тәжірибе және мемлекеттік қызметтерге әсері.....	564

СОДЕРЖАНИЕ

ПЕДАГОГИКА

У.А. Абитаева, А.Х. Сарыбаева

Определение уровня знаний будущих учителей физики по квантовой оптике.....15

Б.К. Асылбекова, Г.С. Жаксыбаева, Г.Х. Керейбаева

Готовность будущих учителей биологии к формированию экологической компетентности у учащихся.....29

А. Бижкенова, А. Бекбаева

Исторические предпосылки и этапы формирования иноязычного образования в Казахстане.....45

Т. Игенбай, Г. Балтабаева, А. Шормакова

Развитие аналитических навыков студентов посредством лингвистического анализа текста художественной прозы.....59

Р.К. Измагамбетова, М.Н. Оспанбекова, Н.С. Кожамкулова

Формирование финансовой грамотности младших школьников на основе искусственного интеллекта.....75

М.С. Исаев, Т.А. Апендиев, Л.С. Динашева

Эффективность использования цифровых и интерактивных карт в обучении истории89

Ж. Исабекова, Е. Сейсенбиева, Е. Абдимомынов

Инновационные подходы к обучению нарративным приёмам на уроках литературы: повышение литературной компетенции через активное обучение.....104

О. Киселева, Е. Савельева, И. Дадаева

Анализ влияния искусственного интеллекта и игровых методов на эффективность учебного процесса в высшем образовании.....119

А. Копбосын, А. Орынбекова, Н. Серикбаева

STEM-технологии в междисциплинарном обучении естественным наукам.....133

Г. Кошанова, Ж. Аймешов

Методика использования виртуальных лабораторий в обучении робототехнике.....146

М.М. Матаев, Б.Т. Мукатай, М.Р. Абдраймова Подготовка учителей химии: оценка учебных планов Казахстана и Турции.....	164
Р. Мырзаев, А. Сейтмуратов, А. Абуова Математическая подготовка бакалавров It направлений в проекте Luri.....	183
Н.К. Мукажанов, С.Н. Жиенбаева, Б.А. Акжигитов Педагогическая технология организации адаптации студентов факультета физической культуры к образовательной деятельности.....	198
З. Мухамбеталиева, А. Узакова, Х. Фуджи Совершенствование профессиональных компетенций в обучении химии....	209
Н.Б. Наби, Р.С. Рахметова Педагогические аспекты организации процесса устной речи на основе модели 4К: сравнительное исследование среди учащихся 10–11 классов.....	226
Г.А. Назарова, А.Ж. Шарипова Использование кейс-технологий и проектно-ориентированного обучения в обучении устойчивому развитию.....	242
Р. Оразалиева Сущность развития этнохудожественного потенциала студентов творческих специальностей вуза.....	260
М. Рыскулов, Ж. Даулетбекова, Г. Клычниязова Развитие ораторской речи учащихся с помощью фразеологизмов.....	273
Е.А. Туяков, А.Б. Дуйсебаева, Ж.Н. Разак Подготовка будущих учителей математики в цифровой образовательной среде.....	291
Н.Х. Шадиева Влияние искусственного интеллекта на обучение языку.....	307

ЭКОНОМИКА

Н. Абдильдинова, П. Бейсекова, М. Сауранова Инфоаналитика в продовольственной безопасности Казахстана.....	324
Г.Е. Амалбекова, А.Н. Наренова, А.Р. Танатова Агротуризм как фактор диверсификации экономики и устойчивого развития сельских территорий в Казахстане.....	339

Г. Балгимбекова, М. Абдрахим, А. Ламбекова

Применение ИИ в государственном управлении для мониторинга участия пожилых людей.....355

А.Б. Бекмухаметова, Ж. Жуман, А.М. Мырзахметова

Формирование и влияние кредитных деривативов на стабильность функционирования финансовых рынков.....369

А. Жумабеков, Ж. Османов, А. Зубец

Государственные программы кредитования и субсидирования предпринимательства (на примере фонда «даму»).....389

Г.К. Исаева, Э.Е. Жусипова, Г.А. Пазиров

Механизмы экологического налогообложения для устойчивого развития Казахстана.....406

А.Ш. Коппаева, М.Р. Сихимбаев, Д.Р. Сихимбаева

Источники и особенности рисков инвестирования в объекты недропользования.....420

А.Т. Кокенова, Э.Т. Аскарлова, Г.К. Ниеталина

Интеграция принципов ESG в налоговую систему Казахстана: от деклараций к инструментам.....433

Р.Н. Куатбекова, А.Б. Мухамедханова, А.А. Альжанова

Сценарное моделирование устойчивости мясоперерабатывающих предприятий в условиях глобальных логистических и сырьевых кризисов.....458

М.Ж. Махамбетов, А. Мамбетова, А.А. Мусаева

Форсайт прогнозирование сельскохозяйственной отрасли Костанайской области Казахстана.....479

Ж. Нурлыбек, А. Тынышбаева

Политическая коррупция как канал внешнего влияния: риски для суверенитета.....512

Л. Попп, А. Саулембекова, Т. Кудайбергенов

Финансовое управление и стратегии управления рисками в топливно-энергетическом комплексе в условиях инновационного развития.....513

С.Б. Спатаева, А.Б. Алибекова, А.О. Жупышева

Зарубежный опыт организации аудита эффективности использования
бюджетных средств, направленных на развитие сельского
хозяйства.....531

А.О. Сыздыкова, Р.М. Тажибаева, А.Т. Абубакирова

Правовое регулирование и вопросы налогообложения невзаимозаменяемых
токенов.....549

Э.Т. Темирбекова, А.Ш. Абдимомынова, М.Ш. Кушенова

Демографические изменения: международный опыт и влияние
на государственные услуги.....564

© **N.B. Nabi***, **R.S. Rakhmetova**, 2025.

Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan.

E-mail: naz_nabi@mail.ru

PEDAGOGICAL ASPECTS OF ORGANIZING THE SPEAKING PROCESS BASED ON THE 4C MODEL: A COMPARATIVE STUDY AMONG 10TH– 11TH GRADE STUDENTS

Nazerke Baurzhankyzy Nabi — teacher Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan,

E-mail: naz_nabi@mail.ru, <https://orcid.org/0000-0001-9516-1306>;

Raigul Saduakasovna Rakhmetova — doctor of pedagogical sciences, associate professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan,

E-mail: . <https://orcid.org/0000-0002-8526-3381>.

Abstract. The article examines the issue of developing communicative skills among high school students in general education institutions through speaking activities. In the modern education system, the development of learners' communicative competence is given priority. The use of the “4C model” plays a crucial role in fostering communicative competence. Therefore, the article discusses the enhancement of students' communicative skills through the implementation of the 4C model. In addition, the works of domestic and foreign scholars on this topic are thoroughly analyzed. Pedagogical approaches based on the 4C model (critical thinking, creativity, communication, and collaboration) are aimed at increasing students' language activity, freedom of expression, and ability to work collaboratively. The study proves the effectiveness of such methods as pedagogical observation, analysis of the learning process, expert evaluation of students' language outputs, diagnostic interviews, and comparative analysis based on qualitative characteristics. The findings demonstrate, through both quantitative and qualitative indicators, that tasks designed according to the 4C model contribute significantly to the development of students' communicative skills in speaking. During the research, arithmetic mean values and relative growth percentages were calculated to substantiate the results. Furthermore, qualitative data were verified through pedagogical observations, teachers' descriptive journals, and classroom monitoring outcomes. The article provides concrete data and offers effective methodological recommendations.

Keywords: critical thinking, creativity, communication, teamwork, pedagogical observation, speaking exercise, communicative competence, and the 4C model

© Н.Б. Нәби*, Р.С. Рахметова, 2025.

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті,
Алматы, Қазақстан.
E-mail: naz_nabi@mail.ru

4К МОДЕЛІНІҢ НЕГІЗІНДЕ АЙТЫЛЫМ ҮДЕРІСІН ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРІ: 10–11 СЫНЫПТАР АРАСЫНДАҒЫ САЛЫСТЫРМАЛЫ ЗЕРТТЕУ

Назерке Бауржанқызы Нәби — Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің оқытушысы, Алматы, Қазақстан,

E-mail: . <https://orcid.org/0000-0001-9516-1306>;

Райгуль Садуақасовна Рахметова — педагогика ғылымдарының докторы, қауымдастырылған профессор, Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы, Қазақстан,

E-mail: raigul.67@mail.ru. <https://orcid.org/0000-0002-8526-3381>.

Аннотация. Мақалада орта білім беру ұйымдарының жоғары сыныптарында оқушылардың қатысымдық дағдыларын айтылым әрекеті арқылы дамыту мәселесі қарастырылады. Қазіргі білім беру жүйесінде білім алушылардың қатысымдық құзыреттілігін дамытуға басымдық беріліп отырғаны белгілі. Бұл ретте қатысымдық құзыреттілікті жетілдіруде 4К моделін (сыни ойлау, креативтілік, коммуникация, коллаборация) қолданудың маңызы зор. Сондықтан мақалада білім алушылардың қатысымдық дағдыларын 4К моделі арқылы жетілдіру мәселесі жан-жақты талданған. Сонымен қатар осы бағыттағы Отандық және шетелдік ғалымдардың еңбектері сараланып, салыстырмалы тұрғыда қарастырылған. 4К моделі негізінде ұсынылған педагогикалық тәсілдер оқушылардың тілдік белсенділігін, ой еркіндігін және бірлескен әрекетке икемін арттыруға бағытталған. Зерттеу барысында педагогикалық байқау, оқу барысын талдау, оқушылардың тілдік өнімдерін сараптау, диагностикалық әңгімелесу және сапалық сипаттамаларға негізделген салыстырмалы талдау әдістері қолданылды. Алынған нәтижелер 4К моделі негізінде әзірленген тапсырмалардың айтылым үдерісінде оқушылардың қатысымдық дағдыларын дамытуға ықпал ететінін көрсетті. Зерттеу барысында орташа арифметикалық мән мен салыстырмалы өсім пайыздары есептеліп, нәтижелер сандық және сапалық көрсеткіштер арқылы дәлелденді. Сондай-ақ педагогикалық бақылау және мұғалімдердің сипаттамалық дәптерлеріндегі жазбалар, сабақ үстіндегі бақылау нәтижелері сапалық тұрғыдан нақтыланды. Мақалада алынған нақты мәліметтер негізінде оқушылардың қатысымдық қабілеттерін жетілдіруге бағытталған тиімді әдістемелік ұсыныстар берілген.

Түйін сөздер: айтылым әрекеті, қатысымдық құзыреттілік, 4К моделі, сыни ойлау, креативтілік, коммуникация, ынтымақтастық, педагогикалық байқау

© Н.Б. Нэби*, Р.С. Рахметова, 2025.

Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
Алматы, Казахстан.
E-mail: naz_nabi@mail.ru

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЦЕССА УСТНОЙ РЕЧИ НА ОСНОВЕ МОДЕЛИ 4К: СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ СРЕДИ УЧАЩИХСЯ 10–11 КЛАССОВ

Назерке Бауржанкызы Наби — преподаватель, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан,
E-mail: . <https://orcid.org/0000-0001-9516-1306>;

Райгуль Садуакасовна Рахметова — доктор педагогических наук, ассоциативный профессор, Казахский национальный педагогический университет имени Абая, Алматы, Казахстан,
E-mail: raigul.67@mail.ru. <https://orcid.org/0000-0002-8526-3381>.

Аннотация. В статье рассматривается проблема развития коммуникативных навыков учащихся старших классов общеобразовательных школ посредством говорения. В современной системе образования приоритетное значение придаётся развитию коммуникативной компетенции обучающихся. Существенную роль в её формировании играет применение модели «4К». В связи с этим в статье освещается вопрос совершенствования коммуникативных умений учащихся через использование модели «4К». Кроме того, подробно анализируются труды отечественных и зарубежных учёных, посвящённые данной проблеме. Педагогические подходы, основанные на модели «4К» (критическое мышление, креативность, коммуникация, коллаборация), направлены на повышение языковой активности учащихся, развитие свободы мышления и способности к совместной деятельности. В ходе исследования доказана эффективность таких методов, как педагогическое наблюдение, анализ учебного процесса, экспертная оценка языковых продуктов учащихся, диагностическая беседа и сравнительный анализ, основанный на качественных характеристиках. Полученные результаты подтверждают, что задания, разработанные на основе модели «4К», способствуют развитию коммуникативных навыков в процессе говорения, что подтверждается количественными и качественными показателями. В исследовании рассчитаны средние арифметические значения и показатели относительного роста в процентах. Качественные данные уточнены на основе педагогических наблюдений, записей в описательных тетрадях учителей и результатов наблюдений за учебным процессом. В статье представлены конкретные данные и предложены эффективные методические рекомендации.

Ключевые слова: речевая деятельность, коммуникативная компетентность, модель 4К, критическое мышление, креативность, коммуникация, коллаборация, педагогическое наблюдение

Кіріспе. Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаттарының бірі – оқушылардың бағытта оқушылардың тілдік құзыреттілігін қалыптастыру мен оны өмірлік жағдаяттарда еркін қолдана алу қабілетін арттыру өзекті мәселе болып отыр. Осы тұрғыдан алғанда, қатысымдық құзыреттілік – оқушының қоғамда белсенді әрекет етуін қамтамасыз ететін маңызды коммуникативтік дағды ретінде қарастырылады. Бұл құзыреттілік жеке пікірді нақты, жүйелі және логикалық жеткізуге, сөйлеу мәдениетін игеруге, тұлғааралық өзара әрекетке еркін енуге мүмкіндік береді (Оразбаева, 2005: 55–59).

Қатысымдық құзыреттіліктің қалыптасуы – тілдік білім мен сөйлеу әрекетінің өзара байланысы негізінде жүзеге асады. Бұл процесте айтылым әрекеті – негізгі тілдік әрекет түрі ретінде оқушының жеке көзқарасын жеткізу, өзіндік пікір қалыптастыру және дәлелдеу қабілетін дамытудың пәрменді құралы. Айтылым оқушының ойлау және тілдік машықтарын, тұлғалық ұстанымын, сөйлеу еркіндігін жүзеге асыру тетігі бола отырып, тілді практикалық тұрғыда меңгерудің тиімді жолы ретінде танылады (Griffin & Care, 2015: 103–110). Осы орайда, халықаралық білім беру кеңістігінде белсенді қолданылып жүрген 4К моделі (Communication – коммуникация, Collaboration – бірлесу, Critical thinking – сыни ойлау, Creativity – шығармашылық) оқушының тілдік, тұлғалық және когнитивтік даму үдерісін кешенді түрде жүзеге асыруға негізделген. Бұл модель оқытудың құндылықтық, әрекеттік және нәтижеге бағытталған жаңа парадигмасымен үндес келеді (Fullan & Langworthy, 2014; Trilling & Fadel, 2009). Griffin және Care (2015) 4К моделі оқушылардың функционалдық құзыреттілігін, атап айтқанда коммуникативтік табыстылығын арттыратын өзекті әдістемелік негіз екенін дәлелдейді (Griffin & Care, 2015: 103–110).

Отандық зерттеушілер де аталған модельдің тіл үйретудегі әлеуетіне назар аударуда. Ф.Ш. Оразбаева тілдік қатынастың табиғатын кешенді түрде сипаттай отырып, қатысымдық біліктіліктің дамуында айтылым әрекетінің теориялық әрі практикалық маңызын айқындайды. Ғалым айтылымды тілдік тұлғаның қалыптасуындағы жетекші фактор ретінде қарастырып, оны оқушының танымдық және эмоциялық белсенділігін оятатын құрал ретінде сипаттайды (Оразбаева, 2005: 58–59). А. Қайырбекова айтылымды оқушының сөйлеу мәдениетін жетілдірудің негізгі тетігі ретінде сипаттап, жағдаяттық әдістердің тиімділігін ғылыми-әдістемелік тұрғыда негіздейді (Қайырбекова, 2021: 116). Сонымен қатар, Ж. Нұржанова мен Г. Әлімхан оқушылардың креативтілік қабілетін ашу мен сөйлеу белсенділігін арттыруда жаттығулар жүйесінің рөлін көрсетеді (Нұржанова, 2019: 85–90; Әлімхан, 2018: 47–50).

Тілдік құзыреттіліктің әлеуметтендіруші ретіндегі маңызы мәдениаралық қатысыммен тығыз байланысты. Р. Кенжеханова мен Д. Сыздықова тұлғаралық және мәдениаралық қатынас контекстінде тілді меңгерудің ерекшеліктерін сипаттайды. Олар оқушының «тілдік тұлға» ретінде қалыптасуында ұлттық-мәдени құндылықтардың ескерілетініне баса назар аударады (Кенжеханова, 2020: 78–83; Сыздықова, 2021: 15–18). Шетелдік зерттеулер тілдік және қатысымдық құзыреттердің өмірлік маңызды дағды ретінде қалыптасуына

ықпал ететінін растайды. Т. Wagner оқушыны XXI ғасырда табысты ете алатын «жаңа сауаттылық» формаларын сипаттап, соның ішінде сөйлеу әрекетін – тұлғаның ойлау қабілеті мен шығармашылық әлеуетінің көрінісі ретінде бағалайды (Wagner, 2010: 37–40). Финляндиялық зерттеушілер К. Kumpulainen және R. Lipponen білім беру диалогының оқушы дербестігін, ынтымақтастығын және сөйлеу икемін дамытудағы рөлін ғылыми тұрғыда негіздейді (Kumpulainen & Lipponen, 2012: 144–150). S. Mercer мен Z. Dörnyei тілдік тұлғаның қалыптасуындағы ішкі мотивация, өзіндік рефлексия және тілдік сенімділік факторларын бөліп көрсетіп, оларды қатысымдық құзыреттіліктің дамуына ықпал етуші психолингвистикалық факторлар ретінде сипаттайды (Mercer, 2016: 98–105; Dörnyei, 2009: 131–136).

Сондай-ақ, UNESCO-ның «Тұрақты даму мақсатындағы білім» (2020) баяндамасында XXI ғасыр мектебінің мақсаты ретінде оқушының жаһандық ойлауы, мәдениетаралық қатынасы және тілдік икемі қатар дамуы тиіс екендігі баса айтылады (UNESCO, 2020: 22–24). Бұл тұжырымдар OECD (2018) баяндамасымен де сабақтас: оқушының көпаспектілі тілдік және метатілдік қабілеттері қазіргі білім беру мазмұнының құрамдас бөлігіне айналуы қажет (OECD, 2018: 11–14). Осы ғылыми негіздер мен отандық-әлемдік тәжірибелерге сүйене отырып, мақалада 4К моделін айтылым әрекетіне кіріктіру арқылы 10–11 сынып оқушыларының қатысымдық дағдыларын дамыту жолдары мен педагогикалық тәсілдері зерделенеді.

Материалдар мен негізгі әдістер. Бұл зерттеу жұмысы 4К моделінің (сыни ойлау, креативтілік, коммуникация, коллаборация) негізінде айтылым үдерісін ұйымдастыру арқылы 10–11 сынып оқушыларының коммуникативтік құзыреттілігін дамытуда әдістемелік-педагогикалық тиімділігін анықтауға бағытталды. Зерттеу салыстырмалы-эксперименттік сипатта, сапалық әдістерге негізделіп отырып, эмпирикалық материалдармен толықтырылды. Зерттеу Алматы қаласы №59 мектеп-гимназиясының 10 және 11-сыныптарында жүргізілді. Барлығы 4 сынып – 103 оқушы қамтылды:

- 10 «Ә» сыныбы – 25 оқушы (бақылау тобы – дәстүрлі оқыту);
- 10 «Б» сыныбы – 26 оқушы (эксперименттік топ – 4К моделіне негізделген оқыту);
- 11 «А» сыныбы – 29 оқушы (бақылау тобы);
- 11 «Б» сыныбы – 23 оқушы (эксперименттік топ – 4К моделіне негізделген оқыту).

Зерттеу сапалық әдістерге сүйеніп, келесі көпқырлы құралдар кешенін қамтыды:

1. Педагогикалық байқау
 - Сабақ үдерісінде оқушылардың вербалды белсенділігі, диалогқа қатысуы, тілдік серпінділігі бақыланды.
 - Бақылау парақтары арқылы тіркеліп, әр оқушы үшін жүйелі деректер жиналды.
2. Диагностикалық тапсырмалар

- Тақырыптық пікір білдіру, жағдаятты сипаттау, топта өз көзқарасын қорғау сияқты айтылымға бағытталған тапсырмалар қолданылды.

- Оқушылардың айтылым құрылымы, негізділігі, дәлелдемесі мен лексикалық алуандығы бағаланды.

3. Рефлексия және өзіндік бағалау

- Жазбаша және ауызша кері байланыс парақтары негізінде оқушылар өз сөйлеу процесіне рефлексия жасап, өзін-өзі бағалау деңгейін көрсетті.

4. Мұғалімдердің сипаттамалық жазбалары

- Әр сабақтан кейін мұғалімдер сипаттамалық бақылау дәптерлеріне оқушының айтылым серпіні, логикалық сөйлеуі, ынтасы туралы жазбалар енгізді.

5. Контент-талдау

- Оқушылардың жазбаша және ауызша айтылым өнімдері семантикалық, құрылымдық және прагматикалық деңгейде талданды.

- Айтылым үдерісіндегі лексикалық қолданыс, сөйлем құрылысы, логикалық дәйектілік пен прагматикалық мақсат жүзеге асу деңгейі 1-кестеде көрсетілген.

Кесте 1 - Айтылым үдерісін бағалау келесі 5 сапалық критерий

№	Өлшем атауы	Мазмұндық сипаттамасы
1	Айтылым уақытының ауқымы	Монолог/диалог ұзақтығы, сөйлем саны мен байланысы
2	Лексикалық алуандылық	Сөз байлығы, тақырыптық терминдер, синонимдер
3	Сөйлем құрылысының күрделілігі	Құрмалас сөйлемдер, себеп-салдар байланысы
4	Пікір білдіру және дәлелдеу	Логикалық дәлелдер мен мысал қолдану
5	Бірлескен жұмыс тілдік серпіні	Топтық диалогқа қатысу, сұрақ қою/нақтылау дағдылары

Зерттеу барысында оқушыларға берілетін тапсырмалар 2-кестеде берілген.

Кесте 2 - Зерттеу құралы ретінде 4К моделінің ішкі құрылымы

Компонент	Тәсілдер мен тапсырмалар
Қарым-қатынас	Топтық пікірталас, аудиторияда сөйлеу
Ынтымақтастық	Бірлескен сценарий жазу, рөлдік ойын
Сыни ойлау	Мәселені дәлелді негіздеу, балама шешім ұсыну
Креативтілік	Баяндама дайындау, бейнелі сөйлеу

Нәтижелері. Зерттеу барысында алынған мәліметтер 10 және 11 сынып оқушыларының айтылым әрекетіндегі қатысымдық дағдыларының даму деңгейін сипаттауға мүмкіндік берді. 4К моделімен жүргізілген оқу процесі мен дәстүрлі тәсілге негізделген оқыту арасындағы айырмашылықтар сапалық параметрлер мен сөйлеу әрекетінің көрсеткіштері арқылы салыстырылды. Зерттеу барысында оқушылардың қатысымдық қабілеттері мен айтылым әрекетіндегі даму деңгейлері бірнеше сапалық өлшемдер арқылы бағаланды. Бұл өлшемдер оқушының тілді практикалық мақсатта қолдану икемін, логикалық ойды құрылымдау қабілетін, диалогтық және монологтық сөйлеудегі

белсенділігін сипаттауға мүмкіндік береді. Төменде айтылым әрекетінің бес негізгі көрсеткіші ғылыми негізделген сипаттамалармен берілді.

1. *Айтылым уақытының ауқымы (verbal fluency)*

Бұл өлшем оқушының монологтық және диалогтық айтылым барысында өз ойын толық, құрылымды және жүйелі түрде жеткізу ұзақтығын сипаттайды. Атап айтқанда, сөйлем саны, олардың логикалық байланысы мен ой жалғастыру дағдысы бағалаудың негізгі критерийлері ретінде алынды.

4К моделіне негізделген оқыту үдерісінде оқушылардың сөйлеу жауаптары орта есеппен 4–6 байланысты сөйлемнен тұрып, мазмұны мен құрылымы жағынан жүйелі сипатқа ие болды. Айтылымда кіріспе, негізгі ой және қорытынды элементтері сақталған. Төменде нақты мысал келтіріледі: *«Менің ойымша, болашақ мамандықты дұрыс таңдау – әр адамның өміріндегі маңызды қадам. Себебі мамандық тек табыс көзі емес, сонымен бірге адамның өз орнын табуы мен қоғамға пайда әкелу жолы. Өз басым биология саласына қызығамын, әсіресе медицинаға. Қазіргі уақытта осы бағытта кітаптар оқып, қосымша курстарға қатысып жүрмін. Алдағы уақытта еліміздің денсаулық сақтау саласында жұмыс істеп, адамдарға көмек көрсеткім келеді»*. Бұл мысалдан байқалатыны – оқушы ойын логикалық дәйектілікпен, себеп-салдарлық байланыста жеткізе алған. Айтылымда құрмалас сөйлемдер, тақырыпқа сай терминдер, мақсаттық көзқарас айқын көрініс тапқан. Мұндай жауаптар оқушының айтылымдық икемін, тілдік дербестігін және когнитивтік белсенділігін сипаттайды.

Ал бақылау тобындағы оқушыларда, айтылым уақытының ауқымы айтарлықтай шектеулі болды. Жауаптар көбіне 1–2 сөйлемнен аспай, ой толық ашылмады. Мысалы: *«Мен дәрігер болғым келеді. Себебі адамдарға көмектескім келеді.»*

«Мен спортпен шұғылданғанды ұнатамын. Себебі ол пайдалы». Мұндай жауаптарда лексикалық қордың шектеулілігі, ой жалғастыру дағдысының әлсіздігі және тілдік байланыстардың болмауы байқалады. Сөйлеу құрылымы жалпылама әрі логикалық тізбексіз, сөйлеу әрекеті үзік сипатта болған.

Жалпы, айтылым уақытының ауқымы оқушының функционалдық тілдік икемін, пікірін ұзақ әрі мазмұнды жеткізе алуын, сөйлеу әрекетіндегі төзімділігін анық көрсететін көрсеткіштердің бірі ретінде зерттеуде маңызды рөл атқарды.

2. *Тілдік бірліктердің әртүрлілігі*

Бұл өлшем оқушының айтылым барысында қолданған лексикалық, синонимдік, стилистикалық және тақырыптық сөздік құралдарының көлемі мен сапасын сипаттайды. Айтылым әрекетінің тиімділігі көбіне оқушының лексикалық қорын белсенді қолдана алуына, тілдік бейнелеу мен стилистикалық икеміне байланысты.

4К моделіне негізделген оқыту үдерісінде оқушылар эмоциялық реңкі бар сөздерді, синонимдік қатарларды, тұрақты тіркестерді, сондай-ақ тақырыптық терминдерді еркін әрі орынды қолданғаны байқалды. Мысалы: *«Қазақ халқы*

үшін Наурыз – тек көктем мерекесі емес, бұл – табиғаттың жаңаруы мен адамдардың бір-біріне деген ілтипаты мен кешірімділігін наш ететін рухани мейрам. Осы күні ауызбіршілік пен ізгілікке негізделген дәстүрлер қайта жаңғырады, ұмыт болған салттар жаңаша сипатта өмірге келеді».

Бұл үзіндіде оқушы метафоралық қолданыстарды (“рухани мейрам”, “салттар жаңаша сипатта өмірге келеді”), лексикалық байлықты (“ілтипат”, “кешірімділік”, “ауызбіршілік”) және стильдік нақышты еркін қолдана алған. Ойды жеткізуде көркемдік және ғылыми тіл элементтерін қатар пайдалану – оқушының тілдік репертуарының кеңдігін және шығармашылық икемін көрсетеді.

Ал дәстүрлі оқыту тобындағы оқушылар айтылымда шектеулі лексикамен, жалпылама немесе қайталама сөздермен шектелген. Мысалы: *«Наурыз – көктем мерекесі. Адамдар қонаққа барады. Жақсы тілек айтады»*. Мұндай жауаптарда лексикалық алуандықтың болмауы, сөйлеу стилінің бірсарылығы, мәнерлілік пен нақтылықтың жетіспеуі байқалады. Бұл оқушының лексикалық икемінің төмендігін және мәтін құруда дайын үлгілерге тәуелділігін көрсетеді. 4К моделіне сүйенген тапсырмалар (мысалы: шығармашылық эссе, креативті сипаттау, бір көрініске бірнеше көзқараспен қарау) оқушыларды әртүрлі тілдік құралдарды іздеуге, қолдануға және оларды сөйлеу контекстіне сай икемдеуге бағыттады. Сонымен қатар, зерттеу барысында 4К әдісімен оқытылған оқушылар синонимдерді алмастырып қолдану, қайталауды болдырмау, тақырыпқа сай стилистикалық тіркестерді таңдау жағынан жоғары көрсеткіштер көрсетті. Бұл олардың тілдік бейімделгіштігі мен тілді саналы қолдануға деген дағдысының қалыптасқанын дәлелдейді.

3. Сөйлем құрылысының күрделілігі

Сөйлем құрылысының күрделілігі – оқушының ойды синтаксистік деңгейде кеңейту, құрылымды сөйлемдер арқылы логикалық тізбек құру, себеп-салдар мен салыстырмалы қатынастарды дұрыс беру қабілетін сипаттайтын маңызды көрсеткіш. Бұл параметр айтылым әрекетінде грамматикалық толықтық, синтаксистік байланыс түрлері, логикалық жалғастыру формалары арқылы бағаланды.

4К моделіне негізделген оқыту жағдайында оқушылар сөйлем құрауда логикалық жалғаулықтар мен күрделі құрмалас құрылымдарды белсенді қолданды. Сөйлемдерде мән-мағына байланысы, аргументациялық құрылым және тұтастық сақталды. Мысалы: *«Меніңше, адамның өмірлік ұстанымы оның болашақ кәсібімен тығыз байланысты, себебі адам өз мамандығын таңдағанда, тек табыс көзіне емес, ішкі құндылықтарына да сүйенуі тиіс. Сондықтан мен болашақта ұстаз болуды қалаймын, өйткені бұл мамандық қоғам үшін өте маңызды»*. Бұл мысалда «себебі», «сондықтан», «өйткені» тәрізді жалғаулықтар арқылы құрмалас сөйлемдер жүйелі байланыс құрып тұр. Мұндай құрылым оқушының ойды себеп-салдарлы тізбекте құра білуін, лексикалық және грамматикалық құралдарды дұрыс қолдана алуын, сөйлем ішінде логикалық қатынастар орната алуын көрсетеді.

Дәстүрлі оқыту тобының оқушылары көбіне жай сөйлемдермен, логикалық байланысы әлсіз құрылымдармен шектелді. Мысалы: *«Мен дәрігер болғым келеді. Бұл жақсы мамандық. Көп адамға көмектеседі»*. Мұнда сөйлемдер бір-бірімен байланыспаған, логика үзік, жалғаулықсыз берілген ойлар тізбегі байқалады. Бұл көрсеткіш оқушының синтаксистік құрылымдарды қолдану дағдысының шектеулі екенін, сондай-ақ ойды толық жеткізуге қажетті құрылымды тілді меңгеру деңгейінің жеткіліксіздігін дәлелдейді.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, 4К моделі бойынша құрылған оқу тапсырмалары (мысалы, пікірталас эсселері, аргументативті сипаттамалар, себебі-нәтиже талдаулары) оқушыларды мағыналық және грамматикалық жағынан бай құрылымдарды қолдануға жетелеген. Нәтижесінде, сөйлем құрылымы тек тілдік деңгейде емес, логикалық тұтастық тұрғысынан да күрделене түсті.

4. *Пікір білдіру және дәлелдеу қабілеті*

Пікір білдіру және дәлелдеу қабілеті – оқушының белгілі бір мәселе бойынша жеке көзқарасын нақты баяндап, оны логикалық, танымдық немесе тәжірибелік тұрғыдан дәлелдей алу икемін сипаттайтын маңызды коммуникативтік көрсеткіш. Бұл өлшем сыни ойлау дағдысының деңгейін, көзқарас білдіру құрылымының сапасын, сондай-ақ дәлелдің негізділігі мен дәйектілігін бағалауға мүмкіндік береді.

4К моделі негізінде оқытылған топтарда оқушылар өз пікірін аргументтермен толықтырып, сөйлеу барысында дәлел келтіру, салыстыру, қорытынды жасау әрекеттерін орынды қолдана білді. Оқушылардың айтылым құрылымы көбіне «пікір + себебі + нақты мысал немесе негіз» үлгісінде қалыптасты. Мысалы: *«Менің ойымша, әр адам ерте жастан өз қабілетін зерттеп, соған сәйкес мамандық таңдауы қажет. Себебі адам өзіне ұнайтын салада ғана нәтижелі еңбек ете алады. Мысалы, мен математикаға ерекше қызығамын, сондықтан инженер болу – мен үшін дұрыс таңдау деп санаймын»*. Бұл мысалдан оқушының өз ойын айқын білдіруі, оған негіздеме келтіруі және нақты мысал арқылы дәлелдеуі байқалады. Сонымен қатар, логикалық жалғаулықтар мен себеп-салдарлық байланыстар айтылым құрылымын тұтастырып тұр.

Дәстүрлі оқыту тобында оқушылардың көпшілігі өз пікірін жалпылама сипатта білдіріп, оны нақты дәлелмен бекіте алмады. Мысалы: *«Мен ұстаз болғым келеді. Өйткені бұл жақсы мамандық. Балалармен жұмыс істеу жақсы»*. Мұнда айтылым логикалық тұрғыда дәлелсіз, пікір нақты құрылмаған, дәлел мен мысал жоқ, ал себеп түсіндірмесі үстірт сипатта берілген. Бұл оқушының пікір білдіруде тереңдік пен құрылымдылық жетіспейтінін, сондай-ақ дәлелдеу тәсілдерін меңгермегенін аңғартады.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, 4К моделімен жүргізілген тілдік тапсырмалар (мысалы, «Менің таңдауым», «Проблемалық жағдаятқа жауап» сияқты рефлексиялық жазба мен пікірталас форматы) оқушылардың өз пікірін айтуға сенімді болуына, көзқарасын логикалық негізде қалыптастыруына және жеке дәлел ұсынуға мүмкіндік берді.

Оқушылар аргументация тәсілдерін, логикалық бірізділікті, дәлел мен дәйек арасындағы байланысты саналы түрде қолдана бастады. Бұл – оқушының функционалдық коммуникативтік құзыретін, сыни пайымдау машығын және сөйлеу әрекетіндегі тілдік дербестігін дамытуда 4К моделінің тиімділігін көрсетеді.

5. Бірлескен әрекеттегі тілдік серпін

Бірлескен әрекеттегі тілдік серпін – оқушылардың топтық және жұптық жұмыс барысында қарым-қатынасқа белсенді қатысуын, пікір алмасу процесіне қосылу деңгейін, сондай-ақ сұрақ қою, нақтылау, ұсыныс айту және келісу/келіспеу сияқты диалогтық дағдыларды қаншалықты тиімді қолдана алғанын сипаттайтын маңызды көрсеткіш. Бұл өлшем арқылы коммуникативтік өзара әрекеттестік сапасы, белсенді тыңдау мен жауап беру икемі, және бірлескен шешім қабылдаудағы тілдік серпінділік айқындалады.

4К моделіне негізделген оқыту барысында оқушылар интерактивті қарым-қатынас әрекеттерін саналы түрде қолдануға бейімделді. Әсіресе топтық тапсырмалар мен рөлдік ойындар кезінде оқушылардың тілдік қатысу деңгейінің **айтарлықтай артқаны тіркелді**. Олар өз пікірін айтумен қатар, басқа пікірге жауап беруге, қосымша сұрақтар қоюға және келісу/келіспеу сияқты әрекеттер арқылы диалог жүргізуге дағдыланды.

Мысалы, топтық тапсырма кезінде келесі диалог тіркелді:

– *Меніңше, бұл мәселені экологиялық тұрғыдан талдағанымыз дұрыс.*
– *Иә, бірақ сонымен бірге әлеуметтік әсерін де ескерсек, толық болар еді.*
– *Онда тақырыпты екі қырынан қарастырайық: табиғатқа және қоғамға әсері тұрғысынан.*

– *Жақсы, мен бірінші бөлімін жазып шығамын, ал сен екіншісін бастай бер.*

Бұл үзіндіде оқушылар ұсыныс айту, келісу, толықтыру және шешімге келу тәрізді нақты прагматикалық сөйлеу актілерін еркін және мағыналы түрде қолданған. Мұндай өзара тілдесу формалары оқушының сөйлеу әрекетіндегі серпінділігін, әлеуметтік-тілдік икемін және қарым-қатынастағы бейімділігін көрсетеді.

Ал бақылау тобында топтық жұмыс барысында байқалған сөйлесім әрекеттері жиі инертті, бір сөзбен шектелген немесе өзара қарым-қатынасыз сипатта болды:

– *Сен айт.*

– *Мен білмеймін.*

– *Олай болса, мұғалімнен сұрайық.*

Мұндай мысалдардан диалогтың құрылмағаны, бастаманы қолдау болмағаны, пікір алмасудың болмауы және тілдік серпіннің төмендігі байқалады. Бұл – тілдік белсенділіктің біржақты жүретінін, оқушылардың диалогтық қатысым дағдыларының жеткілікті деңгейде қалыптаспағанын білдіреді.

Зерттеу нәтижесі көрсеткендей, 4К моделі тұлғааралық сөйлесімге бағытталған тапсырмалар арқылы оқушылардың диалогтық қатысуына,

тыңдау мен жауап қайтару дағдыларының қалыптасуына, сондай-ақ топтық өзара әрекет аясында тілді табиғи ортада қолдануына нақты мүмкіндік берді

Жалпылай алғанда, осы көрсеткіштер бойынша жүргізілген сапалық талдау 4К моделі негізінде құрылған оқу ортасы оқушының айтылым әрекетін белсендіруде, тұлғалық сөйлеу стилін дамытуда және нақты тілдік өнім құрауда айтарлықтай тиімділік көрсеткенін дәлелдейді.

Талқылау.

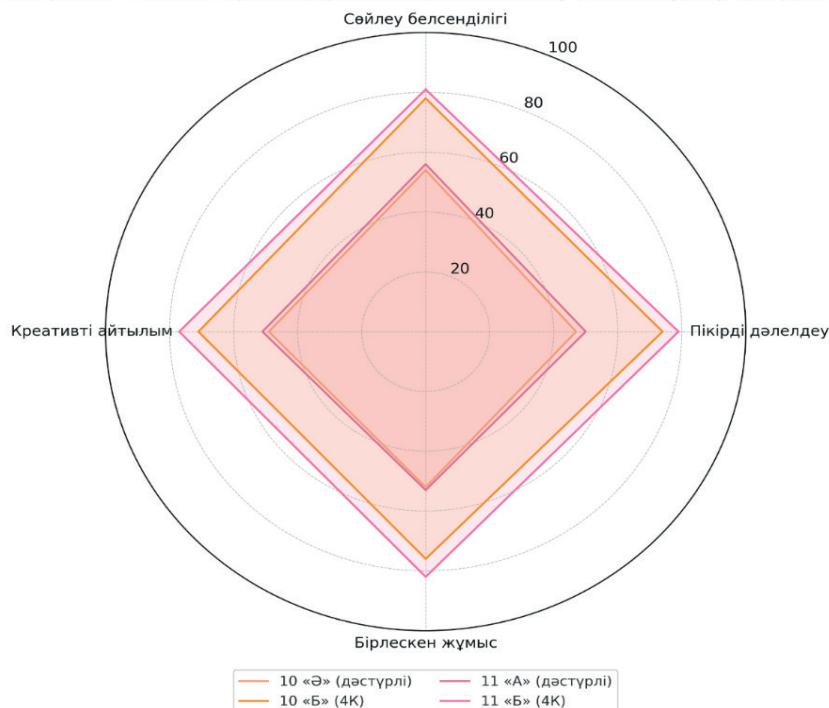
Сандық және сапалық көрсеткіштер

Айтылым әрекетінің динамикасын сандық және сапалық негізде сипаттау үшін 10 және 11 сынып оқушыларының қатысымдық көрсеткіштері контенттік талдау нәтижелеріне сүйеніп, пайыздық салыстыру, орташа мәнді анықтау (Mean) және салыстырмалы айырмашылықты өлшеу әдістері 3-кестеде берілген.

Кесте 3 - Орташа мәнді анықтау (Mean) және салыстырмалы айырмашылықты өлшеу

Көрсеткіштер	10 «Ә» (дәстүрлі)	10 «Б» (4К моделі)	11 «А» (дәстүрлі)	11 «Б» (4К моделі)
Сөйлеу белсенділігі (%)	54	78	56	81
Пікірді дәлелдеу қабілеті (%)	47	74	50	79
Бірлескен тілдік жұмыс (%)	52	76	53	82
Креативті айтылым (%)	49	71	51	77

-диаграмма – Айтылым әрекеті көрсеткіштерінің сыныптар бойынша радар диаграмма

1-сурет. Айтылым әрекеті көрсеткіштерінің сыныптар бойынша радар диаграммасы

Талдау барысында орташа арифметикалық мән мен салыстырмалы өсім пайыздары есептелді. 4К әдісі қолданылған сыныптарда айтылым әрекетінің барлық компоненттері бойынша көрсеткіштер 24–31% аралығында жоғары болды. Әсіресе, 11 «Б» сыныбының көрсеткіштері ең жоғары нәтижелерді көрсетті (орта есеппен – 79,75%).

Қолданылған статистикалық әдістер:

- Пайыздық салыстыру – әр көрсеткіш бойынша бақылау және шартты эксперименттік топ арасындағы айырмашылық анықталды.

- Орта мәнді есептеу (Mean):

→ 10 «Ә» және 10 «Б»:

– 10 «Ә» орташа көрсеткіші: $(54 + 47 + 52 + 49) / 4 = 50,5\%$

– 10 «Б» орташа көрсеткіші: $(78 + 74 + 76 + 71) / 4 = 74,75\%$

→ 11 «А» және 11 «Б»:

– 11 «А»: 52,5%, 11 «Б»: 79,75%

- Айырмашылық индексі ($\Delta\%$) – топтар арасындағы әр көрсеткіш бойынша пайыздық айырмашылықты көрсету үшін қолданылды:

→ Мысалы: сөйлеу белсенділігі бойынша $\Delta = 81\% - 56\% = 25\%$

- Талдау қорытындысы:

- Сөйлеу белсенділігі мен бірлескен әрекеттегі тілдік серпін көрсеткіштері **айтарлықтай айырмашылықпен** ерекшеленді, бұл 4К моделінің қарым-қатынасқа бағытталған тапсырмаларда тиімділігін сипаттайды.

- Пікірді дәлелдеу мен креативті айтылым компоненттері де жоғары нәтижелер көрсетті, бұл оқушылардың сыни ойлау мен тілдік креативтілікті дамытуына әсер еткенін дәлелдейді (Fullan & Langworthy, 2014)

- Барлық көрсеткіштерде бақылау топтарымен салыстырғанда статистикалық тұрғыда елеулі айырмашылық байқалды.

Сонымен, сипаттамалық салыстырмалы талдау нәтижелері 4К моделінің айтылым әрекетіне қатысты барлық көрсеткіштерді арттыруда педагогикалық тұрғыдан тиімді құрал екенін дәлелдеді.

Байқау қорытындылары

Зерттеу барысында жүргізілген педагогикалық бақылау мен мұғалімдердің сипаттамалық дәптерлеріндегі жазбалар, сабақ үстіндегі тікелей бақылау нәтижелерімен өзара сәйкес келіп, сандық деректерді сапалық тұрғыдан нақтылап отырды. Мұғалімдердің байқау парақтарынан алынған деректер оқушылардың 4К моделін қолданған сыныптарда тілдік сенімділігінің артып, айтылым тапсырмаларына белсенді қатысып, пікір білдіруге ұмтылғанын айқын көрсетті. Ал дәстүрлі әдіспен оқытылған топтарда кейбір оқушылар ойларын толық жеткізе алмай, қысқа және жалпылама жауаптармен шектелген, сөйлеу бастамасы әлсіз болған.

Креативті тапсырмалар мен рөлдік ойындар оқушылардың бейнелі ойлауын, эмоциялық еркіндігін және жеке тілдік стилін дамытуға мүмкіндік берген. Бұл әсіресе жағдаятқа негізделген сөйлесім, өз пікірін қорғау және топтық пікір құрастыру секілді жаттығулар кезінде ерекше байқалды. Мұғалімдердің сипаттамаларында «оқушылар өз ойын құрылымды жеткізуге тырысты», «интонациялық реңк пайда болды» деген тұжырымдардың жиі кездесуі,

олардың сөйлеу дағдысындағы сапалық өзгерістерді дәлелдейді. Кейбір оқушыларда ұсыныс айту, нақтылау және сұрақ қою қабілеттері айтарлықтай дамығаны байқалған.

Жоғарыда келтірілген сапалық және сандық нәтижелерді талдай келе, айтылым әрекеті арқылы қатысымдық дағдыны дамытуда 4К моделінің тиімділігі бірнеше маңызды аспектілерден көрінді. Оқушылардың айтылым уақытының ауқымы артты: олар орта есеппен төрт-бес сөйлемнен тұратын мазмұнды әрі логикалық байланысқан жауаптар берді. Бұл тілдік икемнің дамуын және логикалық құрылымның қалыптасуын көрсетеді. Сыни ойлауға негізделген тапсырмалар оқушыларды пікірін дәлелдеуге итермелеп, «менің ойымша», «себебі», «келісемін, өйткені» секілді дәлелдеуші сөйлеу құрылымдарын қолдануға дағдыландырды.

Топтық жұмыс барысында оқушылар өзара әрекеттесуге белсене араласып, пікір айту, нақтылау, түзету секілді сөйлесім формаларын еркін пайдаланды. Сонымен қатар, шығармашылық бағыттағы тапсырмалар бейнелі тілдік өрнектердің, стилистикалық тәсілдердің кең қолданылуына жол ашты. Бұл – оқушылардың сөйлеу барысында жеке тілдік стилін қалыптастыра бастағанының көрінісі.

Жалпы талдау нәтижелері 4К моделінің келесідей артықшылықтарын дәлелдеді: оқушылар тұлғалық сөйлеу стилін қалыптастырып, пікір айтуда еркіндік пен сенімділік танытты, өзара әрекеттесуге икемделіп, бірлескен жұмыс барысында тілдік репертуарын кеңейтіп, интонациялық рең мен мәнерлілікке мән бере бастады. Ал дәстүрлі әдіспен оқытылған топтарда бұл көрсеткіштер төмен деңгейде қалды: оқушылардың белсенділігі әлсіз, сөйлеу құрылымы мен мазмұны шектеулі, пікір білдіруде жалпылама сөйлемдер басым болды, тілдік интонация мен құрылымдық әртүрлілік байқалмады.

Осылайша, 4К моделіне негізделген айтылым әрекеті оқушыны белсенді, тілдік тұрғыда дамыған және ой еркіндігін меңгерген тұлға ретінде қалыптастыруда үлкен рөл атқаратыны дәлелденді. Мұндай тәсіл оқушылардың логикалық, құндылықтық және креативті мазмұнмен жұмыс істеуіне, тіл арқылы өз ойын нақты әрі әсерлі жеткізуіне мүмкіндік береді. Педагогикалық бақылау нәтижелері бұл модельдің оқушыны тілдік тұрғыдан еркін тұлға ретінде дамытуға зор әлеуеті бар екенін растайды.

Қорытынды. Мақалада жалпы орта білім беру ұйымдарының жоғары сынып оқушылары арасында айтылым әрекеті арқылы қатысымдық дағдыларды дамыту мақсатында қолданылған 4К моделінің педагогикалық тиімділігі теориялық және практикалық негізде сараланды. Зерттеу барысында алынған нәтижелер көрсеткендей, әрекетке негізделген заманауи әдіс-тәсілдерді қолдану оқушылардың тілдік қабілетін, сөйлеу белсенділігін және пікір білдіру дағдыларын сапалы түрде арттыруға мүмкіндік береді.

Сандық және сапалық талдаулар негізінде келесі негізгі қорытындылар шығарылды:

– 4К моделінің (коммуникация, коллаборация, сыни ойлау, креативтілік)

негізінде ұйымдастырылған тапсырмалар оқушының жеке тілдік кеңістігін қалыптастыруға, өз ойын мазмұнды, құрылымды түрде жеткізуге және сөйлесім әрекетіне белсенді қатысуына ықпал етті;

– Эксперименттік сыныптарда оқушылардың сөйлеу ұзақтығы, лексикалық қордың кеңеюі, сөйлемдердің құрылымдық күрделілігі және дәлелмен пікір білдіру көрсеткіштері айтарлықтай артты;

– Сапалық байқау нәтижелері оқушылардың сөйлеу әрекетіне деген ішкі сенімі қалыптасып, логикалық ой жүйесі негізінде пікір айтуға ұмтылысы артқанын көрсетті;

– Айтылым әрекетін ұйымдастыруда қолданылған креативті және интерактивті тапсырмалар оқушыларды диалогке, бейнелі және шығармашылық сипаттағы сөйлесімге тартты.

Жалпы алғанда, зерттеу нәтижелері 4К моделінің жалпы білім беру мазмұнын жаңғыртуда, тілдік құзыреттілікті дамытуда, және оқушыларды коммуникативтік тұрғыдан белсенді тұлға ретінде қалыптастыруда тиімді құрал бола алатынын дәлелдейді. Бұл әдіс қазіргі білім беру парадигмасына сәйкес тұлғалық-бағдарланған, құндылыққа негізделген және нәтижеге бағытталған оқыту талаптарына жауап береді.

Ұсыныстар:

1. Оқу бағдарламасына 4К моделінің компоненттеріне негізделген айтылым әрекетін дамытуға бағытталған арнайы тапсырмаларды енгізу ұсынылады. Бұл коммуникативтік құзыреттіліктің жүйелі қалыптасуына ықпал етеді.

2. Қазақ тілі мен әдебиеті пәні бойынша сабақ құрылымында рөлдік ойындар, пікірталастар, жобалық жұмыстар секілді әрекетке негізделген, бірлескен сөйлеу қызметіне бағытталған тапсырмалар үлесін арттыру қажет.

3. Мұғалімдерге арналған әдістемелік құралдарда креативтілік пен сыни ойлауға негізделген жаттығулар жүйесі ұсынылуы тиіс. Бұл оқушылардың ой еркіндігін дамытуға және өз пікірін негіздеп жеткізуге мүмкіндік береді.

4. Тілдік пәндерге арналған элективті курстар мен авторлық бағдарламаларды 4К моделінің негізінде әзірлеу ұсынылады. Мұндай бағдарламалар оқушының тілдік дағдыларын жан-жақты дамытуға бағытталуы қажет.

5. 4К моделінің тиімділігін арттыру мақсатында оқыту процесінде оқушы портфолиосы, өзін-өзі бағалау парақтары және рефлексиялық күнделіктер сияқты қосымша педагогикалық құралдарды пайдалану ұсынылады. Бұл тәсіл оқушылардың тілдік құзыреттілігін динамикалық түрде бақылауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

Оразбаева, Ф.Ш. (2005) Тілдік қатынас: теориясы мен әдістемесі. — Б. 55–59. Алматы: Қазақ университеті.

Griffin P., & Care E. (2015) Assessment and teaching of 21st century skills: Methods and approach. — Б.103–110. Dordrecht: Springer.

Қайырбекова А. (2021) Айтылым әрекетін дамытудағы әдістемелік негіздер. Қазақ тілін оқыту әдістемесі. — Б. 116–119. Алматы: Республикалық баспа.

Нұржанова Ж. (2019) Қатысымдық құзыреттілікті дамытудың психолінгвистикалық негіздері. — Б. 85–90. Алматы: Білім.

Әлімхан Г. (2018) Айтылым дағдысын креативтілікпен ұштастыру жолдары. Білім кеңістігі, (3). — Б. 47–50.

Кенжеханова Р. (2020) Мәдениаралық коммуникация және тілдік тұлға. — Б. 78–83. Нұр-Сұлтан: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ.

Сыздықова Д. (2021) Коммуникативтік құзыреттілік және тұлғааралық қатынас. Тіл және қоғам, (2). — Б. 15–18.

Wagner T. (2010) The global achievement gap (pp. 37–40). New York: Basic Books.
Kumpulainen, K., & Lipponen, R. (2012) Researching educational dialogues: Theories, methods and practices. — Б. 144–150). London: Routledge.

Kumpulainen, K., & Lipponen, R. (2012). Researching Educational Dialogues: Theories, Methods and Practices (pp. 144–150). London: Routledge.

Mercer S. (2016) Teacher psychology in language teaching: Research and practice. — P. 98–105. Oxford: Oxford University Press.

Dörnyei Z. (2009) The psychology of the language learner. — P. 131–136). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.

UNESCO (2020) Education for sustainable development: A roadmap. — P. 22–24. Paris: UNESCO Publishing.

OECD (2018) The future of education and skills: Education 2030. — P. 11–14. Paris: OECD Publishing.

Fullan M., & Langworthy M. (2014) A Rich Seam: How New Pedagogies Find Deep Learning. London: Pearson.

Trilling B., & Fadel C. (2009) 21st Century Skills: Learning for Life in Our Times. San Francisco: Jossey-Bass.

Hattie J. (2012) Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning. London: Routledge.

References

Orazbaeva F.Sh. (2005) Tildik katynas: teoriyasy men adistemesi [Theory and methodology of linguistic communication] — P. 55–59. Almaty: Kazakh University (in Kazakh)

Griffin P., & Care E. (2015) Assessment and Teaching of 21st Century Skills: Methods and Approach. — P. 103–110. Dordrecht: Springer (in Eng.)

Qaiyrbekova A. (2021) Aitylym areketin damytudagy adistemelik negizder [Methodological foundations for developing speaking skills]. In Qazaq tilin oqytu adistemesi. — P. 116–119. Almaty: Respublikalyk baspa (in Kazakh)

Nurzhanova Zh. (2019) Qatysymdyk quzirettilikti damytudyn psixolingvistik negizderi [Psycholinguistic foundations of developing communicative competence]. — P. 85–90. Almaty: Bilim (in Kazakh)

Alimkhan G. (2018) Aitylym dagdysyn kreativtilikpen ushtastyru zholdary [Ways to combine speaking skills with creativity]. Bilim kenistigi, (3). — P. 47–50 (in Kazakh)

Kenzhekhanova R. (2020) Madenietaralyk kommunikatsiya zhane tildik tulga [Intercultural communication and linguistic personality]. — P. 78–83. Nur-Sultan: L.N. Gumilev Eurasian National University (in Kazakh)

Syzdykova D. (2021) Kommunikativtik quzirettilik zhane tulgaaralyk qatynas [Communicative competence and interpersonal communication]. Til zhane qogam, (2). — P. 15–18 (in Kazakh)

Wagner T. (2010) The Global Achievement Gap. — P. 37–40). New York: Basic Books (in Eng.)

Kumpulainen K., & Lipponen R. (2012) Researching Educational Dialogues: Theories, Methods and Practices — P. 144–150. London: Routledge (in Eng.)

Mercer S. (2016) Teacher Psychology in Language Teaching: Research and Practice. — P. 98–105. Oxford: Oxford University Press (in Eng.)

Dörnyei Z. (2009) The Psychology of the Language Learner. — P. 131–136. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates (in Eng.)

UNESCO (2020) Education for Sustainable Development: A Roadmap. — P. 22–24. Paris: UNESCO Publishing (in Eng.)

OECD (2018) The Future of Education and Skills: Education 2030. — P. 11–14. Paris: OECD Publishing (in Eng.)

Fullan M., & Langworthy M. (2014) A Rich Seam: How New Pedagogies Find Deep Learning. London: Pearson (in Eng.)

Trilling B., & Fadel C. (2009) 21st Century Skills: Learning for Life in Our Times. San Francisco: Jossey-Bass (in Eng.)

Hattie J. (2012) Visible Learning for Teachers: Maximizing Impact on Learning. London: Routledge (in Eng.)

Publication Ethics and Publication Malpractice in the journals of the Central Asian Academic Research Center LLP

For information on Ethics in publishing and Ethical guidelines for journal publication see <http://www.elsevier.com/publishingethics> and <http://www.elsevier.com/journal-authors/ethics>.

Submission of an article to the journals of the Central Asian Academic Research Center LLP implies that the described work has not been published previously (except in the form of an abstract or as part of a published lecture or academic thesis or as an electronic preprint, see <http://www.elsevier.com/postingpolicy>), that it is not under consideration for publication elsewhere, that its publication is approved by all authors and tacitly or explicitly by the responsible authorities where the work was carried out, and that, if accepted, it will not be published elsewhere in the same form, in English or in any other language, including electronically without the written consent of the copyright-holder. In particular, translations into English of papers already published in another language are not accepted.

No other forms of scientific misconduct are allowed, such as plagiarism, falsification, fraudulent data, incorrect interpretation of other works, incorrect citations, etc. The Central Asian Academic Research Center LLP follows the Code of Conduct of the Committee on Publication Ethics (COPE), and follows the COPE Flowcharts for Resolving Cases of Suspected Misconduct (http://publicationethics.org/files/u2/New_Code.pdf). To verify originality, your article may be checked by the Cross Check originality detection service <http://www.elsevier.com/editors/plagdetect>.

The authors are obliged to participate in peer review process and be ready to provide corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. All authors of a paper should have significantly contributed to the research.

The reviewers should provide objective judgments and should point out relevant published works which are not yet cited. Reviewed articles should be treated confidentially. The reviewers will be chosen in such a way that there is no conflict of interests with respect to the research, the authors and/ or the research funders.

The editors have complete responsibility and authority to reject or accept a paper, and they will only accept a paper when reasonably certain. They will preserve anonymity of reviewers and promote publication of corrections, clarifications, retractions and apologies when needed. The acceptance of a paper automatically implies the copyright transfer to the Central Asian Academic Research Center LLP.

The Editorial Board of the Central Asian Academic Research Center LLP will monitor and safeguard publishing ethics.

Правила оформления статьи для публикации в журнале смотреть на сайте:

[www: nauka-nanrk.kz](http://www.nauka-nanrk.kz)

ISSN 2518–1467 (Online),

ISSN 1991–3494 (Print)

<http://www.bulletin-science.kz/index.php/en>

Ответственный редактор **А. Ботанкызы**

Редакторы: **Д.С. Аленов, Т. Апендиев**

Верстка на компьютере: **Г.Д. Жадырановой**

Подписано в печать 31.10.2025.

Формат 60x881/8. Бумага офсетная. Печать - ризограф.

46,0 п.л. Тираж 300. Заказ 5.